

УДК 37. 018.1 (477.8) «18/19»»

Потапюк Л.М., к.пед.н., доцент

Луцький національний технічний університет,

Потапюк І.П., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КООПЕРАТИВНОЇ ОСВІТИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті досліджено соціально-педагогічні засади розвитку системи національної кооперативної освіти на західноукраїнських землях наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. Вказано на значення кооперації як форми соціального компромісу у вихованні людини-громадянина. Виявлено сутність кооперативного руху для формування тогочасної економічної освіти населення. Акцентується увага на діяльності національних культурно-освітніх та економічних товариств, громадських організацій, спілок та об'єднань, які сприяли піднесенню української господарської культури краю, формуванню національної свідомості.

Ключові слова: економічна освіта, система національної кооперативної освіти, західноукраїнські землі, культурно-просвітницькі товариства, професійна підготовка фахівців, професійне шкільництво, кооперація, кооперативний рух, господарські спілки, національно-культурне відродження.

PotapiukL., PotapiukI.

SOCIAL AND EDUCATIONAL PRINCIPLES OF NATIONAL DEVELOPMENT COOPERATIVE EDUCATION AT AT WESTERN (LATE XIX – EARLY XX CENTURY)

The article deals with the principles of social and educational development of the national cooperative education at Western in the late XIX - early XX century. Specified on the importance of cooperation as a form of social compromise in the education of the human citizen. The essence of the cooperative movement for the formation of contemporary economic education. Attention is focused on the activities of national cultural, educational and economic communities, NGOs, unions and associations that contributed to the rise of Ukrainian economic culture of the region, the formation of national consciousness.

Keywords: economic education, a national system of cooperative education western lands, cultural and educational partnerships, vocational training, vocational schooling, cooperation, cooperative movement, economic unions, national and cultural revival.

Потапюк Л.Н., Потапюк И.П.

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ НАЦИОНАЛЬНОГО КООПЕРАТИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ЗАПАДНОУКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ (КОНЕЦ ХІХ – НАЧАЛО ХХ ВЕКА)

В статье исследованы социально-педагогические основы развития системы национального кооперативного образования на западноукраинских землях в конце ХІХ – начале ХХ века. Указано на значение кооперации как формы социального компромисса в воспитании человека-гражданина. Выявлена сущность кооперативного движения для формирования тогдашнего экономического образования населения. Акцентируется внимание на деятельности национальных культурно-образовательных и экономических обществ, общественных организаций, союзов и объединений, которые способствовали подъему украинской хозяйственной культуры края, формированию национального сознания.

Ключевые слова: экономическое образование, система национального кооперативного образования, западноукраинские земли, культурно-просветительские общества, профессиональная подготовка специалистов, профессиональное школоведение, кооперація, кооперативное движение, хозяйственные общества, национально-культурное возрождение.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасних умовах утвердження ринкових відносин і глобалізації світової економіки особливого значення набуває професійна підготовка фахівців. З метою відновлення незалежної української держави саме отримання фахових знань стало запорукою економічної просвіти населення, зростання його політичної активності, формування громадянської позиції, оскільки виховання особистості громадянина – це комплексний і безперервний процес, який має базуватися на історичному досвіді, національній ідеї, традиціях, звичаях, ментальності народу, не відкидаючи при цьому загальнолюдські духовні цінності й надбання. А отже, для будь-якого суспільства рівень економічної освіти є ознакою його інтелектуальності та можливостей подальшого розвитку. У зв'язку з цим вагомою та актуальною постає проблема об'єктивного аналізу соціально-педагогічних засад розвитку системи національної кооперативної освіти в Західній Україні у період з кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Допроблем вивчення історії економічної освіти в Західній Україні, досвіду функціонування фахового, зокрема торгово-кооперативного шкільництва; сподвижницької праці діячів кооперації зверталися українські й зарубіжні дослідники Л. Баїк, К. Беноні, І. Витанович, С. Гелей, Д. Герцюк, З. Гіптерс, В. Гомоннай, Б. Добрянський, М. Євтух, Т. Завгородня, С. Золотухіна, С. Злупко, В. Кемінь, О. Ковальчук, І. Козловська, Н. Кошелева, І. Курляк, К. Левицький, Й. М'енсо, Д. Пенішкевич, І. Петрюк, В. Росул, А. Синівська, Б. Ступарик, А. Шайнер, М. Чепіль та ін. Теорія та історія розвитку жіночої професійної освіти висвітлена у наукових доробках О. Аніщенко, Б. Добрянського, М. Захарченко, З. Нагачевської, Л. Применко та ін. Незважаючи на те, що названими вище науковцями були розв'язані дидактичні проблеми як загального, так і фахового шкільництва, досвід функціонування кооперативної освіти як однієї зі складових системи освіти в Західній Україні та суперечність процесу її становлення у ХІХ ст. залишаються недостатньо вивченими, що і зумовило вибір теми нашого наукового доробку.

Цілі статті. Метою статті є аналіз стану соціально-педагогічних засад розвитку системи національної кооперативної освіти на західноукраїнських землях наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Переломний етап суспільно-політичного та економічного становлення на західноукраїнських землях розпочався після Першої світової війни, коли, у зв'язку з відновленням господарства, з'явилася необхідність підготовки кваліфікованих фахівців. Сьогодні освічений фахівець не може вирішувати свої проблеми відірвано від потреб інших людей, що зумовлено об'єктивно суспільним характером праці. Зокрема, підготовка фахівців економічного профілю «має бути спрямована на виховання у людини прагнення до економічних дій, формування самостійного дбайливого господаря, котрий би відзначав потребу в особистій економічній культурі, у нетрадиційному застосуванні знань на практиці, у прагненні ділового успіху» [3, с. 49].

Аналіз опрацьованих нами наукових джерел показав, що розвиток економічної освіти в Західній Україні розпочався з часу виникнення комерційних навчальних закладів, культурно-освітніх та економічних товариств, які виступали засобом формування освіченої верстви українських промисловців, підприємців, технічних працівників, ремісників, господарів, які в майбутньому стали конкурентоспроможними на ринку праці й водночас національно свідомими будівниками своєї держави.

У зв'язку з цим прогресивна інтелігенція краю розробляла теоретичні пропозиції і здійснювала практичні кроки, спрямовані на залучення збіднілих селянсько-ремісничих верств до економічної самоорганізації. Українські педагоги розглядали професійну та економічну освіту, торговельне учнівство й опанування банківською справою української молоді як головний чинник соціальної незалежності людини, а в майбутньому – створення української держави.

Однак кооперативний рух на західноукраїнських землях формувалося в умовах жорстких утисків, заборон з боку як австро-угорських, так і польських можновладців. Незважаючи на відсутність держави, авторитарність системи освіти, прогресивні культурно-освітні діячі Східної Галичини кінця XIX – першої половини XX ст. І. Бариляк, А. Гаврилко, М. Галушинський, А. Жук, А. Качор, Д. Коренець, А. Кушинський, І. Лучишин, Ю. Павликовський, І. Ющишин, Р. Білінський, Д. Великанович, В. Вербицька, К. Коберський, К. Левицький, О. Луцький, Г. Микитей, А. Мудрик, А. Палій, З. Петрів, А. Романенко, М. Росткович, М. Холєвчук, Є. Храпливий та ін. в контексті соціального, національного й педагогічного гуманізму наполегливо боролися за політичну, економічну та освітню незалежність, усіляко підвищували добробут і культуру українського селянства шляхом поширення знань і впровадження новітніх технологій у сільське і домашнє господарство.

Варто акцентувати увагу на тому, що поняття гуманізму тісно пов'язане з поняттям «кооперація». Так, «Словник іншомовних слів» трактує кооперацію (від лат. cooperatio, від соорего – співробітничая), по-перше, як форму організації праці, за якої певна кількість людей спільно бере участь в одному й тому самому або різних, але зв'язаних між собою, виробничих процесах; і, по-друге, як добровільні об'єднання людей для спільної господарської діяльності [16, с. 297].

Такої ж точки зору дотримувався і відомий класик економічної теорії М. Туган-Барановський, який зазначав, що кооперація є формою соціального компромісу і містить у собі можливість найширшої волі, де відсутня примусова влада. Водночас це й важливий чинник загальної гармонії розвитку суспільства, розв'язання суперечностей сучасності. Кооперації притаманний великий заряд моральності, гуманності [14, с. 219].

Юліан Павликовський також стверджував, що кооперація «виховує людину-громадянина, людину характеру, людину, яка гідно, без принципового чи чванькуватого вивищування, без затрати власного «я», але й без розчавлювання «я» свого співгромадянина стане двигуном, носієм і співучасником справжньої демократії в господарському і духовному житті народу» [12, с. 308]. Тому вчений вважав, що зміст вишколу лежить у площині трикутника, основою якого є загальна освіта, однією зі сторін – виховання людини-громадянина та кооператора, другою – спеціальний вишкіл техніка, кооператора-практика, який працюватиме кооператором-економістом чи пропагандистом, ревізором, інструктором. Отже, підготовка спеціаліста має йти в 3-х напрямках – як громадянина, як людини з високим загальноосвітнім і культурним рівнем і як професіонала з відповідної спеціалізації.

Важливу функціональну роль у розвитку системи національної кооперативної освіти в Західній Україні відіграв проведений у Львові Перший Всеукраїнський просвітницько-економічний конгрес (1909). Його організацією займалося відоме на той час товариство «Просвіта». Дослідник І. Зуляк визначив основні завдання конгресу, серед яких виділив критичне осмислення й оцінку результатів діяльності, знаходження шляхів і методів поліпшення економічного стану українського селянства. Участь у конгресі усіх верств населення свідчила про зацікавленість змінити існуючі соціально-економічні порядки на селі, що сприяло б піднесенню економіки Східної Галичини та відповідно значному зростанню матеріального добробуту українців [7, с. 219].

Як правило, виникнення і розвиток кооперативного руху в регіоні наприкінці XIX століття зумовили появу певних суперечностей, які, на думку З. Гіптерс, властиві всім процесам і явищам, є першоджерелом і причиною розвитку. Однією із таких суперечностей була необхідність функціонування різних за змістом та формами кооперативних об'єднань і культурно-освітня невідповідність широких мас українського населення до сприйняття нових соціально-економічних ідей, їх реалізації у власних інтересах. Розв'язання цієї суперечності прогресивні громадські й культурно-освітні діячі Галичини шукали у створенні національної системи фахового шкільництва, в якому особливе місце посідало кооперативне [5, с. 11].

Таким чином активізація кооперативного руху передбачала утворення в регіоні різних форм кооперативних об'єднань – споживчих, кредитних, сільськогосподарських, промислових та ін., які включали до свого складу громадян за національною ознакою. Метою їхньої діяльності була конструктивна творча співпраця, спрямована не лише на покращення матеріального добробуту, захист соціальних, культурно-освітніх потреб громадян, але й на збереження та духовний розквіт українського соціуму.

Так, становленню системи національної кооперативної освіти сприяли товариства «Просвіта», «Рідна школа», «Ревізійний Союз Українських Кооперативів», «Народна Торгівля», «Сільський Господар», «Маслосоюз». Діяльність цих товариств, інших громадських організацій, спілок та об'єднань вплинула не лише на піднесення української господарської культури краю, але й на формування національної свідомості й гідності автохтонного населення Східної Галичини.

Особливу роль в популяризації ідей кооперативного руху відіграло товариство «Просвіта». В умовах, коли нехтувалися життєві інтереси народу, утискувалася передова інтелігенція, винищувалася мова і культура, коли 75% українського населення Галичини було неписьменним, товариство зосередило головну увагу на культурно-освітній роботі. Його стараннями здійснювалися організація економічних спілок, крамниць, кас взаємодопомоги, громадських фондів кредитування; підготовка та випуск періодичних видань і літератури господарсько-економічного спрямування (як на популярному, так і науковому рівнях); відкриття економічних курсів, фахових шкіл, бібліотек. Товариство дбало про розширення мережі навчальних закладів для селянських дітей, зокрема бурс [13, с. 7]. Для роз'яснення дії Закону про кооперацію, прийнятого австрійським урядом 1873 р., з метою популяризації практичних справ (організації позичкових кас, зерносховищ, переваг страхування, садівництва, рільництва та ін.) «Просвіта» зосередила свою діяльність на виданні книжок з економіко-господарської тематики.

Одним із перших осередків економічного життя населення на західноукраїнських землях виділився організовано-координуючий центр «Народна торгівля» (1883 р., м. Львів). Однак спочатку це був центральний магазин гуртових закупівель товарів для крамниць споживчого спрямування, закладених церквою, громадами, приватними особами з українців, «Просвітою» та «Обществом ім. М. Качковського». У 1897 р. «Народна торгівля» почала співпрацювати з «Просвітою». Унаслідок такої співпраці «Народна торгівля» розвернула активну пропаганду своїх кооперативних ідей та активізувала співпрацю з існуючими споживчими крамницями. Така діяльність товариств створювала умови для прискорення розвитку системи національної кооперативної освіти в Західній Україні, сприяла національно-культурному відродженню краю й утвердженню національної свідомості населення.

Товариства «Просвіта» і «Народна торгівля» проводили курси для торговельних працівників, залучаючи мандрівних вчителів-інструкторів. Їхніми обов'язками були інструктаж та ревізія діяльності продавців, членів управ, а пізніше – організація нових кооперативів, переведення господарських закладів «Просвіти» на належний рівень

кооперативної роботи. Цим займалися відомі фахівці й організатори кооперативного руху В. Король, О. Тарасевич, С. Кузик, Я. Литвинович і В. Нагірний.

Перший курс цих занять присвячувався дослідженню особливостей торгівлі для діловодів, а також для книжкових, церковних, кооперативних та громадських магазинів на «рочдельських принципах» у м. Тернопіль (грудень, 1905). Навчання проводилося з таких дисциплін: торгівельний і службовий закон, бухгалтерія торгівлі, історія торгівлі в Україні, кореспонденція торгівлі, відомості про колоніальні товари, географія торгівлі. Другий курс навчання проходив у Коломиї та був укомплектований сучасними наочними посібниками та технічними засобами – «Зразки до навчання товарознавства та лекції системи Рочдель з діапозитивами». Такі курси читалися у Збаражі, Львові, Перемишлі, Чорткові, Станіславові [6, с. 41].

Починаючи з 1920 р., «Народна Торгівля» у великих містах вміщувала в себе 19 складів, у яких працювало 135 працівників різної кваліфікації. Однак товариство не мало можливості проводити стаціонарне навчання, але у 1924 р. розпочало проведення курсу під назвою: «Заочний освітній письмовий курс» для персоналу молодшого рівня спеціалізації під керівництвом О. Бариляка [2]. На даному курсі навчалось 115 осіб, котрі мали різну шкільну підготовчу базу та підготовчу практику одного року. Курсанти два рази на місяць отримували «Задачник», що включав матеріали з бухгалтерії, торговельних рахунків, суспільної економії, торгової географії, кооперації, статуту та службових розпоряджень «Народної Торгівлі», товарознавства та української мови [2]. Розпорядженням Міністерства праці й суспільної опіки від 14.08.1930 р. (м. Варшава) було припинено функціонування означеного вище заочного курсу. У цей час почали запроваджуватися так звані трирічні доповнюючі школи для працівників торгівлі, котрі не мали загальної освіти.

«Народна Торгівля» сприяла освітньому розвитку серед молоді: закликала молодь до навчання у професійних школах, сприяла подальшому її працевлаштуванню; залучала молодь до участі у практичному навчанні за професіями сфери торгівлі (з 1933 р. – лише теоретичного спрямування); з метою розвитку професійного навчання студентської молоді за кордоном здійснювалося надання їм матеріальної допомоги; проводили наукові дослідження у секторі розвитку споживчої кооперації, «щоб таким чином сформувані... українських купців, які працювали б пізніше в торговому промислі, – на власному капіталі або в торгових товариствах-кооперативах» [3, с. 88].

Кооперативні курси організували також керівництво «Сільського Господаря», «Маслосоюзу», Жіночої Кооперативної Гільдії, товариств «Просвіта» і «Рідна Школа», окружних кооперативних організацій. Ці курси функціонували успішно, але відчувалася значна потреба у фахових школах, які б ґрунтовніше, систематично готували молодь до праці в кооперації, які б, на думку організатора торговельно-кооперативного шкільництва, відомого педагога Дениса Коренця, дали б можливість молоді краще перейнятися кооперативним духом.

У 1898 р. було створено перше кооперативне об'єднання – Крайовий союз кредитовий (на чолі із Костем Левицьким), котрий, починаючи з 1929 р. став ревізійним осередком української кооперації у Галичині, будучи Ревізійним союзом українських кооперативів (здійснював видавництво «Господарсько-кооперативного часопису», журналу «Кооперативна республіка», «Кооперативна родина», тощо). Варто зазначити, що з 1922 р. Крайовий союз кредитовий займався розвитком ідей кооперативного спрямування у друкованих виданнях, здійснював організацію лекцій, курсів, конференцій, економічних з'їздів, виставок, кооперативних свят, надавав стипендії кооператорам, що навчалися. Так, перед першою світовою війною Крайовий союз ревізійний об'єднував 567 кооперативів (180 тис. осіб) [6, с. 41].

Ідеологічні основи кооперативного руху розробляли одночасно кооперативні установи, політичні партії, громадські організації, окремі кооперативні діячі. Ідеологічною доктриною українського кооперативного руху стало перетворення кооперативів на незалежні форпости, здійснення орієнтації на власні сили, що забезпечували економічні основи самостійного розвитку нації [5, с. 41].

Ревізійний Союз Українських Кооперативів виконував інформаційно-координуючі функції в процесі поширення та реалізації кооперативних ідей. Велике значення у культурно-освітній роботі РСУК мала видавнича діяльність, зокрема «Господарсько-кооперативний часопис», «Календарець Українського Кооператора», «Кооперативна Республіка», які активно популяризували кооперативні ідеї серед населення, здійснювали випуск підручників економічного спрямування, публікували праці про досвід української та зарубіжної кооперації й економічної науки. Таким чином, спільна діяльність національних культурно-освітніх та економічних товариств, громадських організацій, спілок та об'єднань сприяла не лише піднесенню української громадської культури краю, але й формуванню національної свідомості.

З 1904 р. Крайовий Ревізійний Союз, поодинокі центральні і повітові Союзи, Ревізійний Союз Українських Кооперативів (РСУК) розпочали організацію різноманітних фахових курсів. І це було наступним кроком у розвитку кооперативно-торговельного шкільництва. Так, заочні курси РСУК навчали діловодства, готували крамарів, фахівців наглядових рад і контрольних комісій. Вакаційні курси РСУК влаштовували влітку кожного року в гірській місцевості, тривали три-чотири тижні, їх відвідували 50-60 слухачів. Викладали на курсах досвідчені спеціалісти Ю. Павликовський, О. Луцький, К. Коберський, А. Жук, І. Витанович.

За поданням господарсько-промислової комісії товариства «Просвіта» в 1911 р. з представників львівських українських товариств було створено комітет для організації торговельної школи. Комітет у відозвах до фінансових установ у Львові і в краї просив сприяти коштами на утримання школи. У зверненнях до шкіл й інших освітніх установ запрошував молодь вступати до цієї школи. Для опіки над школою було встановлено кураторію, до якої увійшли представники «Просвіти», Крайового Ревізійного Союзу, «Сільського Господаря», НТШ, Учительської Громади, Учительського Педагогічного Товариства та приватні особи. Цей заклад готував фахівців для ведення спілок або приватних торговельних і економічних підприємств [11, с. 6].

Після реорганізації у 1924 р. трирічна торговельна школа почала готувати працівників для більших промислових і торговельних підприємств, розширивши кількість загальноосвітніх предметів і поглибивши вивчення фахових. В напрямі різних спеціалізацій та згідно з тенденцією розвитку торговельного шкільництва у цій школі вводився четвертий рік кооперативної спеціалізації, упродовж якого молодь вивчала книговедення, діловодство, техніку ведення ревізії всіх видів кооперації, поглиблювала свої економічні й кооперативні знання. Лише в чотирирічній школі обов'язково вивчалася кооперація протягом усіх років навчання. Практичні навички учні здобували у шкільному кооперативі «Чайка» (випуск шкільних підручників і приладдя, споживчих товарів), в наукових гуртках (проведення дискусій і лекцій), відвідуючи кооперативні підприємства й установи, а також у позашкільній торговельній практиці, яка була передумовою допущення кандидата до кінцевого іспиту.

Основи кооперативної науки було впроваджено в програми деяких народних і загальноосвітніх приватних середніх шкіл (теоретичне навчання в двох вищих класах з практикою в шкільних кооперативах у містах, що було введено за вказівками РСУК). Кооперацію як окремий предмет вивчали в Хліборобському Ліцеї у Черниці, в Українській Ремісничій Школі у Львові та в інших фахових школах [1, с. 318]. З 1920 р. при Львівській торговельній школі працювала Вища Економічна Школа (Однорічний

Курс Абітурієнтів). Вища українська школа політехнічного типу Українська Господарська Академія (УГА) була заснована у 1922 р. в Подєбрадах (Чехословаччина) як наукова фахово-освітня установа (агрономічно-лісовий, економічно-кооперативний та інженерний факультети і понад 50 кафедр). Її завданням була підготовка молоді до самостійної господарської і технічної праці в таких сферах, як агрономія, лісознавство, гідротехніка, економіка, статистика, кооперація [15, с. 523].

У 1932 р. при УГА був організований Український Технічно-Господарський Інститут заочного навчання (УТГІ), в якому здійснювалась підготовка громадян української національності до самостійної праці в різних галузях промисловості, технічної і господарської кооперації та комерції. Повний курс навчання охоплював вісім семестрів. УТГІ мав економічно-кооперативний, агрономічно-лісовий і хіміко-технологічний відділи, курси українознавства, школу політичних наук. При відділах було відкрито низку фахових курсів, зокрема короткочасних практичних та з окремих предметів, запроваджено проходження практики в шкільних семінарах, кабінетах, лабораторіях та в інших місцевих закладах під керівництвом фахівців. Уведено індивідуальне і колективно-групове навчання шляхом систематичного обов'язкового кореспондування професорів зі студентами для кожного предмета. Студентами-заочниками тут були вчителі, хлібороби, ремісники, урядовці, кооператори.

За прикладом Львівської торговельної школи у 1934 р. в Яворові було організовано Українську Приватну Торговельну Школу, у 1939 р. в Станіславові – чотирирічну торговельно-кооперативну гімназію. Українська молодь здобувала вищу освіту також у Віденській Школі Світової Торгівлі та в польських торговельних школах.

Важливо також зазначити, що важкі наслідки для українського населення Галичини мали закони про земельну реформу й польську колонізацію аграрно перенаселеної Галичини, які було прийнято в 1920 і 1925 рр. Перед 1938 р. близько 800 тис. га галицької землі зайняли польські колоністи. Упродовж 20 років 200 тис. поляків оселилися в західноукраїнських селах і 100 тис. – у містах. Польський уряд не вжив жодних заходів для економічної відбудови краю, а, навпаки, посилив експлуатацію місцевого населення. Безземельне та малоземельне селянство й далі мусило шукати собі кращої долі за океаном. Від 1919 до 1935 р. з Польщі, Румунії й Чехо-Словаччини емігрувало 172 000 українців, у тому числі 11 000 до США, 67 000 до Канади, 42 000 до Аргентини, 7 000 до Бразилії, 36 000 до Франції і 9 000 до інших країн [1, с. 296]. Усе це певною мірою перешкоджало активному розвитку системи національної комерційної освіти в Західній Україні.

Висновки. Отже, якщо наприкінці XIX ст. у свідомості мас панувала думка, що цінується лише класична освіта, то вже на початку XX ст. спостерігаємо зміну світогляду, у якому поступово вкорінюється розуміння ролі фахової, зокрема торговельно-кооперативної освіти для розвитку суспільства. Кооперативний рух навіть за умов тривалого панування Австро-Угорщини та Польщі став дорогою піднесення українського народу і його виникнення в Західній Україні зумовлене як економічними, так і соціокультурними чинниками. Важливою формою реалізації кооперативного руху було створення фахових закладів освіти кооперативного спрямування. Саме завдяки подвижницькій праці досвідчених фахівців-авторів студій, добротинній діяльності культурно-освітніх товариств краю, жертвності української прогресивної інтелігенції з метою самореалізації людини як економічно активного члена суспільства інтенсивно здійснювалась популяризація національної кооперативної освіти, яка відкривала реальну можливість для матеріального й духовного відродження населення.

Список використаних джерел:

1. Бабенко С. І. Історія кооперативного руху : Підручник для кооперативних вузів / Бабенко С. І., Гелей С. Д., Гончарук Я. А. – Укоопспілка, Львівська комерційна академія. – Львів : Інститут українознавства НАНУ, 1995. – 412 с.
2. Бариляк О. «Народна Торговля» як учителька працівників торгівлі. – Львів: Накладом «Народної Торгівлі», 1937. – 47 с.
3. Гіптерс З. В. Економічна освіта в Галичині (кінець XIX – перша половина XX ст.) / З. В. Гіптерс // Рідна школа. – 2007. – № 7 (липень). – С. 74–77.
4. Гіптерс З. В. Економічна освіта на західноукраїнських землях та її сподвижники (XIX – перша половина XX століть): монографія / З. В. Гіптерс. – К.: УБС НБУ, 2011. – 347 с.
5. Гіптерс З. В. Економічні, соціокультурні та теоретико-педагогічні передумови розвитку економічної освіти в Галичині (XIX – перша половина XX століть) / З. В. Гіптерс // ScienceandEducationaNewDimension. PedagogyandPsychology, III(19), Issue: 38, 2015 – С. 10–14.
6. Голубка М. М. Вклад провідних економічно-просвітницьких товариств у прогрес фінансово-економічної та кооперативної освіти на західноукраїнських землях (друга половина XIX – початок XX століття) [Текст] / М. М. Голубка // Молодий вчений. – 2016. – № 5 (32) травень. – С. 40–43.
7. Зуляк І. С. Роль “Просвіти” у поширенні економічних знань у Східній Галичині (кінець XIX – початок XX ст.) / І. С. Зуляк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Зб. наук. пр. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010. – Вип. 19. – С. 151-159. .
8. Качор А. Денис Коренець. Начерк його життя та праці на тлі українського фахового шкільництва і сільськогосподарської кооперації на Західній Україні / А. Качор. – Вінніпег. – 1955. – 71 с.
9. Коберський К. Подебрадська політехніка / К. Коберський // Кооперативна республіка. – 1932. – № 7-8. – С. 254.
10. Коренець Д. 20-ліття нашої торговельно-кооперативної школи / Д. Коренець // Кооперативна республіка. – 1931. – № 2. – С. 436–442.
11. Коренець Д. Нові типи торговельних шкіл і їх значіння для нас / Д. Коренець // Діло. – 1923. – Ч. 7. – С. 6.
12. Павликовський Ю. Становище та завдання інструкторів / Ю. Павликовський // Кооперативна республіка. – № 5. – Львів, 1937. – С. 308.
13. Потапюк Л. М. Становлення економічної освіти на прикладах діяльності західноукраїнських громад (кінець XIX – початок XX ст.) // Л. М. Потапюк, І. П. Потапюк // Економічний форум. Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. Луцький НТУ. – Випуск 2. – Луцьк. – 2015. – С. 5–11.
14. Раковський Й. Гадки про відбудову нашої кооперації на селі // Кооперативна Республіка. – 1931. – № 3. – С. 87–91.
15. Семчишин М. Тисяча років української культури / М. Семчишин. – К. : АТ «Друга рука», МП «Фенікс», 1993. – 550 с.
16. Словник іншомовних слів / Уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. – С. 297.